

დანიშნულების აფიქსი ჟესტურში

თამარ მახარობლიძე

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
e-mail: Tamar.makharoblidze@iliauni.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.798>

ზოგადად აფიქსების გამოყოფა ჟესტურ ენებში საკმაოდ რთულია, რადგანაც აფიქსიც ისეთივე ჟესტია ფორმით როგორც ლექსიკური შინაარსის მატარებელი ჟესტი. ამასთან, ჟესტის ქცევა მორფემად ხდება მისი დელექსიკალიზაციისა და ეროზიის პარალელურ პროცესში. ჟესტური ენები მაღალი დინამიკის ახალგაზრდა ენებია, ამდენად, გრამატიკალიზაციის პროცესი ამ ენებში უფრო მაღალი ტემპით ხასიათდება. გამოვყავით ჟესტის - როგორც მორფემის ძირითადი პარამეტრები:

1. ჟესტი უნდა იყოს დელექსიკალიზებული და, შესაბამისად, გრამატიკალიზებული, ანუ მას დაკარგული ან გაბუნდოვნებული უნდა ჰქონდეს პირველადი ლექსიკური მნიშვნელობა;

2. ჟესტი უნდა იყოს ეროზირებული, ანუ მოსალოდნელია ცვლილება მისი შესრულების დინამიკაში, ან შესაძლოა, ორხელიანი ჟესტი იქცეს ერთხელიანად;

3. მორფემას უნდა ჰქონდეს მკვიდრი ადგილი. ეს ნიშნავს, რომ მორფემა, რომელიც ხან ჟესტის წინ გვხვდება, ხან ჟესტის შემდეგ, ვერ იქნება მორფოლოგიური აფიქსი;

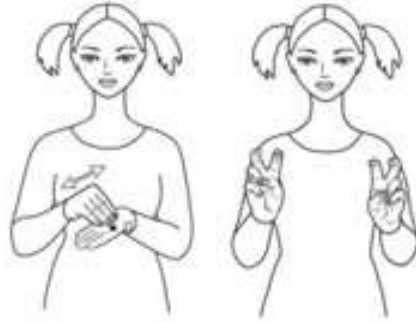
4. აუცილებელია მორფოსემანტიკური ნიშნის არსებობა, რაც ნიშნავს, რომ ამ აფიქსის დართვა სხვადასხვა ჟესტზე განაპირობებს კონკრეტული სემანტიკური მნიშვნელობის შექმნას [მახარობლიძე 2019, 8].

ქართულ ჟესტურ ენაში დადასტურებული 'დანიშნულების აფიქსი' კარგად აკმაყოფილებს ზემოთ ჩამოთვლილ პარამეტრებს.

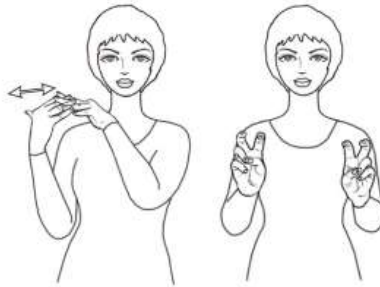
დანიშნულების ჟესტი/მორფემა

როგორც ქვემოთ მოყვანილი მაგალითებიდანაც ჩანს, ამ შესტს აქვს უცვლელი სუფიქსური ადგილი, იგი ერთვის ძირითადი ლექსიკური შინაარსის მქონე შესტს.

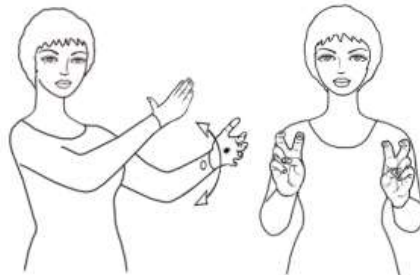
საწერი

აქ მოცემულია 'წერა' და დანიშნულების შესტი.

საბრძოლო

აქ პირველი შესტია 'ბრძოლა'.

საღებავი

მოყვანილ მაგალითში ძირითადი ლექსიკური შინაარსის მატარებელია პირველი შესტი 'ღებვა'.

რამდენადაც დანიშნულების შესტი კარგავს ლექსიკურ შინაარსს და სახეზეა მისი დელექსიკალიზაციის პროცესი, ფაქტია, რომ ეს შესტი გვევლინება მორფემულ შესტად. მას აქვს მყარი სუფიქსური პოზიცია და ნათელია მისი გრამატიკალიზაციის პროცესიც.

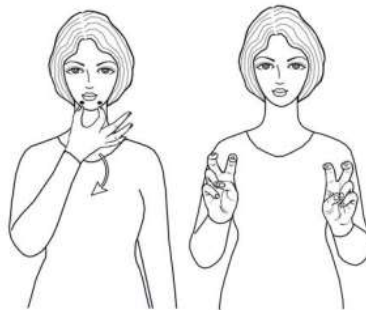
აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ მორფემის ძირითადი ფუნქცია არის დანიშნულებითობის გადმოცემა, კერძოდ კუთვნილებით-დანიშნულებითი ან მიზნობრივ-დანიშნულებითი სემანტიკის ასახვა ქართულ ჟესტურ ენაში პირდაპირ უკავშირდება აღნიშნულ მორფემას. ეს მორფემა უმეტესწილად აწარმოებს ზედსართავ სახელებს არსებითებისაგან, თუმცა ხდება ასევე არსებითისგან ისევ არსებითი სახელების წარმოებაც:

სააგენტო

აქ პირველი ჟესტია 'აგენტი'.

აღსანიშნავია, რომ მორფემათა სიმჭირის გამო, ასევე იმის გამოც, რომ ქართული ჟესტური ენა არაა სტანდარტიზებული ენა, ზოგჯერ დანიშნულებითობის ჟესტი გამოიყენება სხვა ფუნქციითაც, კერძოდ, ის ხშირად ასევე გვევლინება აბსტრაქტული სახელების მაწარმოებელ აფიქსადაც:

სილამაზე

ამ ჟესტის პირველი ნაწილი არის ზედსართავი სახელი 'ლამაზი'.

ცხადია, რომ მორფემათა სემანტიკისთან დაკავშირებული კვლევების თვალსაზრისით ქართულ ჟესტურ ენაში ჯერ კიდევ ბევრი სამუშაოა, შესასწავლია ამ ენის დიალექტური მოცემულობებიც.

ლიტერატურა:

- მახარობლიძე, თამარ. 2012. *ქართული ჟესტური ენა*. თბილისი.
- მახარობლიძე, თამარ. 2019. *ქართული ჟესტური ენის ზმნის მორფოლოგია*. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- მახარობლიძე, თამარ. 2015. *ქართული ჟესტური ენის ლექსიკონი*. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

- Brennan, Mary. 1990. *Word-formation in British Sign Language*. Stockholm: Stockholm University Press.
- Brinton, J. Laurel and Elizabeth Closs Traugott. 2005. *Lexicalization and Language Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, Joan. 2003. Cognitive Processes in Grammaticalization. 145-167 In: *Cognitive and Functional Approaches to Language Structure*. Vol. 2 of *The New Psychology of Language*. Ed. Michael Tomasello. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Diewald, Gabriele. 2011. Grammaticalization and pragmaticalization. In: *The Oxford Handbook of Grammaticalization*. Eds. Heiko Narrog and Bernd Heine. Oxford: Oxford University Press.
- Haspelmath, Martin. 2004. On Directionality in Language Change with Particular Reference to Grammaticalization. 17-44. In: *Up and down the Cline 2 The Nature of Grammaticalization*. Eds. Olga Fischer, Muriel Norde and Harry Perridon. Amsterdam: Benjamins.
- Hopper, Paul. 1991. On Some Principles of Grammaticization. 149-187. In: *Focus on Theoretical and Methodological Issues*. Vol. 1 of *Approaches to Grammaticalization*. Eds. Elizabeth Closs Traugott and Bernd Heine. Amsterdam: Benjamins.
- Hopper, Paul and Elisabeth Closs Traugott. 2003. *Grammaticalization*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Janzen, Terry. 2012. Lexicalization and Grammaticalization. 816-841. In: *Sign Language – An International Handbook*. Eds. Roland Pfau, Markus Steinbach and Bencie Woll. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110261325>
- Meir, Irit. 2012. *Word classes and word formation*. 77-112. In: *Sign Language – An International Handbook*. Eds. Roland Pfau, Markus Steinbach and Bencie Woll. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110261325>
- Wilcox, Sherman. 2007. Routes from Gesture to Language. 107-131. In: *Verbal and Signed Languages: Comparing Structures, Constructs and Methodologies*. Eds. Elena Pizzuto, Paola Pietrandrea and Raffaele Simone. Berlin: Mouton de Gruyter.

Tamar Makharoblidze
Ilia State University

Affix of Destination in GESL

Abstract

It is generally quite difficult to distinguish affixes in sign languages, because formally an affix is the same sign as a sign carrying lexical content. However, a lexical sign may become a morpheme in the parallel processes of its delexicalization and erosion. Sign languages are young languages of high dynamics, thus, speed of the process of grammaticalization is much higher than in spoken languages. According to Makharoblidze (2019) to be considered as a morphological affix, a sign should meet the following criteria:

1. A sign must be delexicalized and grammaticalized as well, which means that lexical meaning is faded;
2. A sign must be erosive, which means having changes in dynamics or maybe two-handed sign becomes one-handed;

3. A sign must have a fixed position, which means being fixed before another sign or after another sign;

4. A sign should have a clear morphosemantic meaning - adding this sign should add specific semantic to the word.

In Georgian sign language (GESL) the sign of destination with possessive-purpose semantics perfectly meets these criteria.